

Revščina starejših žensk v Sloveniji

POVERTY OF ELDERLY WOMEN IN SLOVENIA

Vesna LESKOŠEK¹

¹ Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani

Izvleček

Namen: Glavni namen članka je prikazati razlike med spoloma glede na stopnjo tveganja revščine starejših v Sloveniji in prikazati socialnopolitični kontekst problema v EU in v Sloveniji. **Metoda:** Uporabili smo kvantitativno in deskriptivno metodo. Uporabili smo sekundarne podatke, ki jih Statistični urad RS zbira z Raziskavo o dohodku in življenjskih pogojih. Raziskava je izvedena v okviru vseevropske raziskave EU SILC, zato so podatki evropsko primerljivi. Uporabili smo tudi statistične podatke Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Izsledki: Razkorak v stopnji tveganja revščine med spoloma se s starostjo povečuje. Slovenija beleži bistveno višjo stopnjo tveganja revščine pri ženskah v primerjavi z državami EU, ki so primerljive s Slovenijo glede splošne stopnje tveganja revščine. Razlike so zlasti visoke pri starosti nad 75 let. **Sklepi:** V Sloveniji se s problemom visoke stopnje tveganja revščine pri starejših ženskah neuspešno spopadamo, ker ne uveljavljamo posebnih ukrepov za zmanjševanje stopnje revščine prebivalstva in za zmanjševanje razlik med moškimi in ženskami.

Ključne besede razlike med spoloma, revščina, pokojnine, socialna politika

Abstract

Introduction: Main goal of the article is to present differences between genders in the risk of poverty rate of elderly in Slovenia and to contextualise the problem in social policies of the EU and Slovenia. **Method:** We used quantitative and descriptive method. We used secondary data of the Statistical office of the Republic of Slovenia that are collected using the Survey on income and living conditions. The survey is carried out in all EU countries with the acronym EU SILC and therefore data are comparable. We also used the statistical data of the Pension and Disability Insurance Institute of Slovenia. **Results:** The difference in the at-risk poverty rate between genders is progressing with age. Slovenia has much higher poverty rate of women compared to other EU countries with a comparable general at-risk poverty rate. The differences are significant in the age group 75+. **Conclusion:** Slovenia is quite unsuccessful in tackling the problem of high level risk of poverty of elderly women mainly due to the lack of targeted measures that would lower the at-risk poverty rate and would also reduce the gender poverty gap.

Key words differences between genders, poverty, pension, social policy

Kaj je znanega?

Znani so vsi sekundarni podatki in deloma je raziskan tudi fenomen revščine starejših žensk. Obstajajo mednarodno primerljivi podatki o tem.

Kaj je novega?

V članku deloma povežemo podatke o revščini s socialno politiko in opozorimo na pomen celovitega reševanja fenomena ter na neuspešnost parcialnih ukrepov.

Navajajte kot:

Leskošek V.
Revščina starejših žensk v Sloveniji. Javno zdravje 2017;1(1):66-73.

Prispelo:
8.6.2017

Sprejeto:
25.8.2017

Korespondenca:

venda.leskosek@fsd.uni-lj.si

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Attribution 4.0 International licence. (CC-BY licenca). The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY license).

I UVOD

V Sloveniji je nekaj več kot 363.500 delovno aktivnih žensk (45,2 %), od tega je 92,0 % zaposlenih in 8,0 % samozaposlenih. V povprečju zaslužijo na mesec 89 EUR manj kot moški, med vsemi jih ima 42,1 % terciarno izobrazbo. V letu 2015 je bila stopnja tveganja revščine za ženske 13,7-odstotna, za moške 11,1-odstotna. Stopnja tveganja revščine žensk je v Sloveniji višja od stopnje tveganja pri moških (1).

Revščino starejših žensk ni mogoče razumeti, ne da bi pri interpretacijah upoštevali specifično socializacijo žensk v družbeno in kulturo pričakovane spolne vloge, ki vplivajo na njihov življenjski potek. Podatki za Slovenijo kažejo, da je stopnja tveganja revščine pri ženskah višja od stopnje tveganja pri moških v skoraj vseh starostnih obdobjih, še sploh pa se razlike med spoloma pokažejo po 60. letu starosti, kar je povezano tudi s pokojninami in ženskimi delovnimi zgodovinami (vključenostjo v plačano delo). Iz perspektive ženskih delovnih zgodovin oz. potekov lahko zgoščanje neenakosti v starosti razumemo kot posledico nižje participacije žensk na trgu dela, nižje urne postavke za opravljeno delo in manjšega števila delovnih ur oziroma let (2, 3). Pri vsaki od navedenih dimenzij se ženske nahajajo v slabšem položaju.

Horizontalna in vertikalna spolna segregacija na trgu dela, zaporedna obdobja koriščenja starševskega dopusta, bolniške odsotnosti, pomanjkanje možnosti za usklajevanje dela in skrbstvenih obveznosti¹ ter ovire, povezane z vračanjem na trg dela po koriščenju starševskega dopusta povzročajo neenakosti med spoloma v starosti (4). Podatki obenem kažejo na problem vzajemne povezanosti z zasebno sfero oz. s spolno delitvijo skrbstvenega dela v družini (2).

V članku bomo analizirali distribucijo revščine med spoloma in med starostnimi skupinami. Zanima nas, kako se je gibal stopnja tveganja revščine v zadnjem desetletju in kako se na problem odziva socialna politika s pokojninskim sistemom ali sistemom denarnih dodatkov za blažitev revščine starejših.

2 METODOLOGIJA

Opravili bomo deskriptivno analizo na podlagi obstoječih podatkov. Uporabili bomo statistične podatke, ki jih v Sloveniji zbiramo z raziskavo o dohodku in življenjskih pogojih. Raziskava se izvaja v vseh državah Evropske Unije (v nadaljevanju EU) in

¹ Skrbstveno delo žensk se nanaša na vsa opravila, ki jih ženske opravijo za druge in so del kulturno pričakovanih vzorcev. To so gospodinjsko delo, nega otrok, prevzemanje skrbi za starejše in podobno.

nekaterih drugih (Islandija, Norveška, Švica, Srbija, Makedonija) in jo poznamo pod kratico EU SILC (Statistics on income and living conditions), katero bomo uporabljali v nadaljevanju članka. Raziskovanje je vzorčno, osnova je Centralni register prebivalstva, uporabljajo pa se tudi podatki Registra nepremičnin in Registra gospodinjstev. Anketiranje je telefonsko in poteka približno od polovice januarja do konca marca vsako leto (5). Uporabili bomo podatke Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) in Eurostata.

SURS v metodološkem pojasnilu h kazalnikom dohodka in revščine razloži, da so podatki o stopnji tveganja revščine relativni, ker prag ni vnaprej določen s košarico dobrin ali kot absolutni znesek. Svetovna banka npr. absolutno revščino meri glede na to, koliko denarja je potrebno imeti za preživetje (1 \$ na dan ali podobna vsota). SURS prag izračuna za vsako leto posebej po enotni metodologiji za EU. »Določimo ga tako, da za vsa gospodinjstva najprej izračunamo njihov razpoložljivi dohodek na ekvivalentnega odraslega člana, ga pripišemo vsem članom gospodinjstva in nato vse osebe v vzorcu razvrstimo glede na višino tako pripisanega dohodka. Pri določanju osebe na sredini porazdelitve upoštevamo uteži, s pomočjo katerih podatke o številu oseb v vzorcu preračunamo na celotno populacijo oseb v zasebnih gospodinjstvih v Sloveniji. Dohodek osebe na sredini te porazdelitve je mediana; vrednost v višini 60 % mediane pa se določi kot prag tveganja revščine. Po tem konceptu so revne vse osebe, ki živijo v gospodinjstvih, katerih dohodek na ekvivalentnega odraslega člana je nižji od izračunanega praga.« (5)

V tem podatku niso upoštevani dejavniki kot so gibanje cen, stanovanjske razmere, premoženje itd., ki prav tako vplivajo na življenjski standard ljudi (5). Podatke SURS, ne glede na pomanjkljivosti, uporabljamo, ker ni drugih razpoložljivih podatkov, poleg tega so mednarodne primerjave mogoče le s temi podatki. V nadaljevanju navajamo konceptualne in teoretske razmisleke o revščini.

3 POLITIKE DO REVŠČINE

Definicije revščine ne moremo opredeljevati zunaj socialnih in kulturnih tradicij v določenem prostoru. Nesmiselno je primerjati izraze revščine v bogatejših državah z revščino v revnejših državah zaradi velikih razlik v dostopu do storitev, razvitosti trgov dela, načina produkcije in drugih značilnosti, katere so razlog za večje ali manjše družbene neenakosti. Vendar je v bogatejših državah tudi ne moremo zanikati, saj revščina učinkuje na ljudi tako, da jim

onemogoča živeti polno življenje in ohraniti. Definiranje revščine kot relativne glede na čas in prostor je omogočilo, da lahko proučujemo revščino tako v Etiopiji kot v Luxembourggu (7). Pri relativni revščini gre za način merjenja glede na pogoje življenja tukaj in zdaj, torej glede na standard življenja v določenem prostoru in času. Revščino najpogosteje definiramo kot pomanjkanje materialnih dobrin, ki so nujno potrebne za preživetje. Bradshaw trdi, da je vztrajanje na takšni definiciji absolutne revščine prej marketinški ukrep kot resno spopadanje z revščino in to ilustrira na primeru otrok. Konvencija o otrokovih pravicah v 27. členu navaja, da ima otrok pravico do življenjskega standarda, ki ustreza njegovemu duševnemu, mentalnemu, moralnemu in socialnemu razvoju, česar pa absolutna revščina ne zajema, saj se omeji na košarico dobrin, ki so večinoma preživetvene (7).

Širša definicija revščine le-to opredeli kot pomanjkanje sredstev, da bi zadovoljevali potrebe, ki so značilne za družbeno okolje, v katerem živimo, in kot oviro za družbeno participacijo (8). Pravimo, da je revščina večdimenzionalna² (7, 8), kar pomeni, da ima učinke na zdravje ljudi (po mnenju Svetovne zdravstvene organizacije revščina ubija), na prehranjevanje (prehrambni paketi humanitarnih organizacij vsebujejo hrano, ki je zdravju škodljiva, kot je bel sladkor, bel riž, bela moka; cenovno ugodna živila so pogosteje visoko kalorična, z manjšo vsebnostjo hranilnih snovi), na stanovanjske pogoje (največ deložacij se zgodi, ker ljudje nimajo denarja za plačilo položnic), na izobraževanje (slabši učni uspeh in zgoden izpad iz šolanja) in na družbeno izključenost (revni težje dobijo delo, ne sodelujejo v odločanju na ravni države, ne udeležujejo se v civilni družbi). Zadnja dimenzija pomeni, da družba izgublja pomembne potenciale ljudi, če jih pušča na obrobju.

Ravno zato je pomembno, kako se definicije revščine pretvarjajo v politike in obratno, kako politike vplivajo na naše razumevanje revščine. Slovenska socialna politika v zadnjih desetletjih izraziteje poudarja, da je za preprečevanje revščine in drugih socialnih problemov najprej odgovorna družina, potem zaposlitev in na koncu država, ki vstopi le takrat, ko prva dva sistema ne zadostujeta (9). Prepuščanje odgovornosti za lastno preživetje družini in trgu je

dostojanstvo ne glede na to, kje jo doživljajo (6). glavna značilnost rezidualnih socialnih politik (10). Druga značilnost je, da se v takšnem sistemu država neenakosti loteva z različnimi socialnimi programi in projekti socialnega vključevanja, neenakosti pa nastajajo na strukturni ravni. Neenakosti so posledica delovanja trga, saj mnogi ljudje ne pridobijo plačane zaposlitve, ker je trg dela selektiven. K temu pripomore tudi država z vedno šibkejšo zakonsko regulacijo trga, kar ima za posledico manj razpoložljivih sredstev, katera bi lahko razporejala za potrebe delovanja države na področju šolstva, zdravstva in socialnega varstva. Pomanjkljiva regulacija trga in odstopanje od visoke ravni redistribucije lahko ima za posledico zniževanje ravni socialne države. Če ljudje nimajo sreče, da so deležni neke storitve ali vključeni v nek program, potem so prepuščeni sami sebi. Namreč, politike vključevanja se osredotočajo na različne socialne probleme, na različne družbene skupine in različne regije glede na prioritete, ki so določene v različnih sektorskih politikah (npr. programe socialnega varstva in programe zdravstvenega varstva). Gre za reaktivne politike soočanja s posledicami, ki zaradi svoje vedno večje kompleksnosti preprečujejo, da bi se lahko ukvarjali z vzroki. Osredotočajo se na potrebe, ki se pojavljajo, teh pa je vedno več, zato so lahko rezidualni sistemi dražji od npr. Blaginjskega³, ki skuša realizirati višjo kakovost življenja vseh prebivalcev (10).

V nadaljevanju bomo analizirali problem revščine žensk, na kar so v Sloveniji nekateri raziskovalci in raziskovalke začeli opozarjati že konec devetdesetih let, ko je izšlo prvo Poročilo o človekovem razvoju (11).

4 PREGLED LITERATURE O REVŠČINI ŽENSK

Pregled literature pokaže, da revščina starejših žensk ni v ospredju raziskovalnega interesa, saj je nabor znanstvene literature in raziskav na to temo skromen, kar lahko pripišemo tudi zgodovinski obrobni tematiki, ki zadevajo ženske. Vendar je problem v Sloveniji širši, saj je revščina na splošno spregledana tema v raziskovanju. Zelo redke avtorice in avtorji so na to temo začeli objavljati v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja (22, 23). Mednarodne primerjave

² Najpogosteje je revščina opredeljena kot pomanjkanje materialnih sredstev, potrebnih za preživetje. Vendar revščina učinkuje tudi na zdravje, izobrazbo, zaposlitev in stanovanjsko situacijo, zato morajo ukrepi za zmanjševanje revščine vključevati tudi ta področja.

³ Rezidualna socialna država je namenjena le tistim ljudem, ki živijo v revščini in si preživetja ne morejo zagotavljati sami, Država blaginje pa temelji na zagotavljanju kakovosti življenja, zato zajame širši krog ljudi. Primer je npr. otroški dodatek, ki ga v prvem primeru lahko pridobijo le najrevnejši starši, v drugem pa je namenjen vsem otrokom.

pokažejo, da v bogatih državah približno dve tretjini starejših žensk⁴ živi v revščini. Med najbolj ogroženimi so starejše ženske, ki živijo same ali pa preživljajo odvisne člane družine. V Združenih državah Amerike so študije pokazale, da je pomemben element revščine maritalni status in lastništvo nepremičnin (12). Podatki, ki so zbrani z Luxembourg Wealth Study (LWS – Slovenija je bila vključena v deveti cikel raziskave), pokažejo pomembno razliko v revščini, če v podatke vključimo tudi odstotek lastništva nepremičnin. Podatki pa pokažejo precej drugačno sliko, če v revščino vključimo še premoženje. V primerjavi z ZDA, kjer so starejše ženske dohodkovno revne, vendar imajo v lasti nepremičnine, so na Švedskem, Finskem, Nemčiji, Italiji in Veliki Britaniji dohodkovno manj revne, vendar imajo v lasti le majhen odstotek nepremičnin (z izjemo Švedske) (12). Sicer so nepremičnine, ki jih imajo ženske v lasti, v povprečju njihovi domovi, kjer živijo, zato niso razpoložljiv dohodek, ki bi znatno znižal njihovo revščino. To bi bil primer rentnic, ki imajo v lastni nepremičnine za oddajo v profiten najem, vendar o tem ni podatkov.

Primerjava podatkov OECD pokaže, da se ženske upokojujejo prej kot moški in živijo dlje, zato mora njihov dohodek in morebitno premoženje zadostovati za preživetje na daljši rok (13). Med proučevanimi državami, ki smo jih že omenili, se ženske najpozneje upokojujejo na Švedskem. V starosti od 60–64 let jih je polovica še zaposlenih. V Italiji je takšnih le 7 %, približno 25 % jih je v Veliki Britaniji in v Nemčiji ter 42 % v ZDA (13). Nizka stopnja v Italiji je povezana tudi z nižjo zaposlenostjo žensk.

Barrientos in drugi (14) menijo, da se bo dohodkovna revščina starejših žensk v EU še krepila. Zahteve po strukturnih reformah in institucionalnih prilagoditvah, ki so povezane z globalizacijo, spremembe na trgu dela in načinih zaposlovanja ter še posebno socialne reforme učinkujejo na starejše. Med temi so še posebej izpostavljene ženske, saj je njihovo delovno življenje veliko bolj nepredvidljivo in prekarno kot delovno življenje moških. Kljub temu, da se revščina kaže v starosti, je področje bolj ali manj spregledano, ker starejši ljudje niso dejavno vključeni v družbo (14).

Za zniževanje revščine v starosti je pomembna dostopnost do denarnih dodatkov, vendar tudi

dostopnost do storitev in programov, dostojno stanovanje in ohranjanje socialnih ali podpornih mrež (14). Države se na problem slabo odzivajo, vendar obstajajo tudi primeri dobrih praks. Kanada je z uvedbo zajamčenega dodatka k pokojnini uspela znižati raven revščine starejših žensk (12). Podoben učinek je v Sloveniji imel varstveni dodatek, ki je bil prav tako dodatek k pokojnini in ni bil podvržen istim kriterijem upravičenosti kot pri denarnih pomočeh. Po spremembah zakonodaje o denarnih socialnih prejemkih v letu 2012, pa je varstveni dodatek prešel med socialnovarstvene prejemke, ki so podvrženi enakim merilom kot veljajo za denarne pomoči. V nadaljevanju bomo prikazali posledice teh sprememb, ki kažejo na potrebo po uvedbi oblike minimalnega dohodka v starosti, in sicer neodvisno od delovne zgodovine posameznika (15).

5 OBSEG REVŠČINE STARIH LJUDI V SLOVENIJI

V letu 2010 je Slovenija po podatkih Eurostata zabeležila največji porast revščine med vsemi državami EU. Povečuje se tudi število držav, katere imajo nižjo stopnjo tveganja revščine v primerjavi s Slovenijo. Medtem, ko so leta 2009 imele le 3 države nižjo stopnjo, jo je imelo leta 2015 že 7 držav. Glede na leto 2009 se je revščina povečala za 1,4 odstotke. Razlogi za povečanje revščine so kompleksni in jih ne moremo pripisati le obdobju ekonomske krize, temveč tudi ravnanjem držav pri odzivanju na krizo. Države, ki so povečale odstotke za socialno varnost, so uspešneje reševale problem revščine kot države, ki so ta odstotek zniževale. Med temi je tudi Slovenija, saj je po podatkih OECD zniževala odstotek deleža BDP za družinske in socialne prejemke (24).

Glede na podatke iz Tabele 1 je revščina dokaj enakomerno razpršena pri otrocih in mladih pod 18 let starosti, kar lahko pojasnimo z ekonomsko odvisnostjo od položaja staršev in njihovega zaposlitvenega statusa. Tudi v času delovnega življenja so razlike vidne le znotraj posameznih starostnih skupin, vendar se že kaže nekoliko višja stopnja tveganja revščine pri ženskah. Položaj žensk v aktivni dobi ni le odraz njihovega zaslužka, temveč tudi socialnega položaja gospodinjskega, kar je najbolj vidno pri zaposlenih revnih, kjer je značilno, da je revščina moških višja od revščine žensk. Vendar ne zaradi višjih prejemkov žensk, temveč zaradi dejstva, da je več zaposlenih moških edinih hranilcev družine (16). Večje razlike med spoloma se začnejo kazati v kasnejših življenjskih obdobjih in sicer po 60. letu starosti.

⁴ Slovenija je bila v letu 2016 po BDP na prebivalca na 41. mestu od 189 držav sveta. Vir: Global Finance: <https://www.gfmag.com/global-data/economic-data/richest-countries-in-the-world?page=12>.

Tabela 1: Stopnja tveganja revščine glede na starost in spol

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Starostne skupine SKUPAJ	Skupaj	12,3	11,3	12,7	13,6	13,5	14,5	14,5	14,3
	Moški	11	9,8	11,3	12,2	12,5	13,5	13,7	13
	Ženske	13,6	12,8	14,1	15	14,6	15,4	15,2	15,6
Starost 18–	Skupaj	11,6	11,2	12,6	14,7	13,5	14,7	14,8	14,2
	Moški	10,7	11	13,3	14,4	13,6	14,5	15,3	14,4
	Ženske	12,5	11,4	11,9	15	13,4	14,9	14,3	14,1
Starost 18–64	Skupaj	10,5	9,2	11	11,7	12,2	13	13,7	13,6
	Moški	10,9	9,1	11	11,9	12,3	13,3	13,8	13,2
	Ženske	9,9	9,4	10,9	11,4	12	12,7	13,6	14,0
Slovenija Starost 60+	Skupaj	19,1	18,2	18,8	19,1	17,3	17,8	15,9	16,3
	Moški	12	11,7	11,1	12,3	11,4	12,1	11,4	11,5
	Ženske	24	22,7	24,3	24,1	21,8	22,1	19,3	20

Vir: SURS

Večinoma so med samskimi starši z odvisnimi otroki ženske nosilke gospodinjstva. Po podatkih SURS, prikazanimi v Tabeli 2, je bilo v letu 2015 20,2 % enostarševskih družin z mamo in 4,7 % z očetom (17). Visoka stopnja tveganja revščine kaže na povečanje, ki ga ženske skupaj z otroki doživijo po razvezi oz. razhodu s partnerjem.

Podatki o stopnji tveganja revščine po tipu bivališča v Tabeli 3 prikazujejo razliko pri starejših ženskah in moških. Kar 23,4 % žensk v letu 2015, starejših od 65 let, ki so lastnice stanovanja, živi pod pragom tveganja revščine (v primerjavi z 9,4 % moških). Med najemnicami stanovanja pa je žensk v isti starostni skupini in v istem letu kar 56 % (moških 32,7 %). Medtem, ko je odstotek moških nekoliko nižji kot v letu 2014, se je odstotek žensk povečal.

Podatki Eurostat-a za leto 2015 (Tabela 4) kažejo, da ima Slovenija pri starejših od 65 let višjo stopnjo

tveganja revščine od povprečja EU27. Kar 18 EU držav (Belgija 15,1 %, Češka 7,4 %, Danska 9,1 %, Nemčija 16,5 %, Irska 14,2 %, Grčija 13,7 %, Španija 12,3 %, Francija 8 %, Italija 14,7 %, Luxembourg 7,9 %, Madžarska 4,6 %, Nizozemska 5,6 %, Avstrija 13,2 %, Poljska 12,1 %, Portugalska 17 %, Slovaška 5,6 %, Finska 13,8 %, Velika Britanija 16,4 %) beleži v tej starostni skupini nižjo stopnjo tveganja revščine starejših v primerjavi s Slovenijo, 19 držav ima nižjo stopnjo tveganja revščine starejših žensk in 11 držav nižjo pri moških (Eurostat, 2017). Pri starosti nad 75 let se razlike med spoloma večajo in primerjava z državami EU pokaže na podobno slab položaj Slovenije. Ponovno beleži nižjo stopnjo tveganja revščine ne glede na spol 18 držav EU, 19 ima nižjo revščino žensk in 7 držav nižjo revščino pri moških.

Tabela 2: Stopnja tveganja revščine, Slovenija, letno, po tipu gospodinjstva in spolu

Tip gospodinjstva		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ena oseba z odvisnimi otroki	Skupaj	31,4	30,8	25,8	30,1	27,4	32,5
	Moški	30,1	35,8	32,3	29,2	30,6	29,2
Samska oseba	Ženske	44,3	43	40,1	35,5	35	40,4

Vir: SURS

Tabela 3: Stopnja tveganja revščine, Slovenija, letno po tipu bivališča in spolu

Tip bivališča		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Lastniško	Moški	10	10,8	10,5	11,5	11,6	10,8
	Ženske	12,9	13,6	12,9	13,6	13,1	13,3
Najemniško	Moški	26,3	28,1	32,5	33,5	32,9	33,3
	Ženske	29,0	31,5	34,2	35,2	37,8	39,8

Vir: EUROSTAT

Tabela 4: Stopnja tveganja revščine starejših glede na spol

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
EU 27 starost 65+	Skupaj	18,9	17,9	15,9	15,8	14,4	13,7	13,7	14,0
	Moški	15,6	14,9	12,9	13,0	12,2	11,3	11,2	11,7
	Ženske	21,4	20,2	18,2	18,0	16,1	15,5	15,7	15,9
Slovenija Starost 65+	Skupaj	21,3	20	20,2	20,9	19,6	20,5	17,1	17,2
	Moški	11,7	11,4	9,5	10,5	11,7	13,2	10,8	10,2
	Ženske	27,5	25,5	27,1	27,8	25	25,5	21,6	22,2
EU 27 starost 75+	Skupaj	21,4	20,4	18,1	17,9	15,7	14,8	15,1	15,4
	Moški	17,1	16,8	14,5	14,4	12,8	11,9	11,7	12,1
	Ženske	24,2	22,8	20,5	20,3	17,9	16,9	17,6	17,8
Slovenija Starost 75+	Skupaj	25,9	25,2	26	27	24,5	26	21,1	21,1
	Moški	12,4	12,1	10,7	12	12	12,6	9,7	10,2
	Ženske	32,2	31,4	34	34,6	31,5	33,5	27,4	27,5

Vir: EUROSTAT

Tabela 5: Stopnja tveganja revščine upokojenih po spolu

		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Upokojeni	Skupaj	17,9	17,4	18,3	18,4	17,0	17,5	15,0	15,9
	Moški	12,9	12,2	12,1	12,6	12	12,8	11	11,4
	Ženske	21,2	20,7	22,5	22,3	20,4	20,7	17,9	19,2

Vir: EUROSTAT

6 POKOJNINE IN DENARNI DODATKI

Podatki v Tabeli 5 se nanašajo na revščino upokojenih, kjer je razlika med spoloma ponovno znatna. Stopnja tveganja revščine je nekoliko nižja kot pri starostni skupini nad 60 let, v katero so vključeni tudi tisti, ki ne prejemaajo pokojnine.

Navajamo še podatke o varstvenem dodatku, predstavljene v Tabelah 6 in 7. Varstveni dodatek je pred uveljavitvijo *Zakona o socialnovarstvenih prejemkih* prejemale 46.749 oseb. Sicer nimamo podatka o spolni strukturi prejemnikov, vendar lahko predvidevamo, da so večino vdovskih oz. družinskih pokojnin prejemale ženske, saj gre za generacije, ki so v večji meri prevzemale skrbstveno delo.

Po uveljavitvi nove socialne zakonodaje s področja denarnih prejemkov pa varstveni dodatek ni bil več del pokojnine, temveč je postal eden od socialnih denarnih prejemkov, ki jih starejši uveljavljajo na centrih za socialno delo. Zaradi spremenjenih pogojev dostopa do tega dodatka, se je število prejemnikov drastično znižalo. Po popravkih zakonodaje v letu 2016, se sedaj število prejemnikov ponovno nekoliko zvišuje, kar bo verjetno vplivalo tudi na nekoliko nižjo

stopnjo tveganja revščine starejših žensk in se bo pokazalo šele pri podatkih v naslednjih letih.

Tabela 6: Varstveni dodatek kot del pokojnine

1-12/ 2011		
Vrsta	Število	%
Starostni	14.208	30,4
Invalidski	14.724	31,5
Družinski oz. vdovski	17.756	38,0
Skupaj I	46.688	99,9
Dodatek po E-uredbi	61	0,1
Skupaj II	46.749	100,0

Vir: ZPIZ

Tabela 7: Varstveni dodatek kot denarni socialni prejemek

Datum	Vloge	znesek	Povprečna višina
01.05.2014	9.298	1.368.852	147,22
01.05.2015	10.059	1.555.385	154,63
01.05.2016	10.566	1.637.008	154,93
01.05.2017	15.277	2.328.871	152,44

Vir: MDDSZ

Vrste pokojnin v Sloveniji so starostna (tudi predčasna ali delna), invalidska, družinska in vdovska. Podatki ZPIZ kažejo na razlike med spoloma v višini pokojnine, ki jih predstavljamo v Tabeli 8. Vidimo sicer, da imajo ženske nekoliko višjo vdovsko in družinsko pokojnino, kar je posledica višjih osebnih dohodkov moških v delovni dobi.

Tabela 8: Razlike v povprečni neto višini posameznih vrst pokojnine med moškimi in ženskami, april 2017

Vrsta pokojnine	Znesek	Vrsta pokojnine	Znesek
Starostna		Družinska oz. Vdovska	
Moški	633,58	Moški	312,60
Ženske	606,28	Ženske	400,40
Invalidska		Del vdovske	
Moški	477,45	Moški	56,84
Ženske	482,34	Ženske	64,67

Vir: ZPIZ, Mesečni statistični pregled, april 2017

Ženske, ki niso bile zaposlene in nimajo pravice do nobene od pokojnin, prejemajo denarno socialno pomoč in so odvisne od ožjih sorodnikov, saj ostalih denarnih pomoči ne morejo prejemati preden ne izčrpajo znotraj družinskih možnosti. Po že omenjenem *Zakonu o socialnovarstvenih prejemkih* je namreč družina dolžna poskrbeti za lastno preživetje, država se vključi šele, ko družina ni zmožna zagotoviti preživetja vseh članov. Ker se v cenzus šteje tako dohodek kot premoženje, se lahko zgodi, da starejše ženske ne morejo uveljaviti denarnih pomoči, čeprav nimajo sredstev za preživetje.

7 RAZPRAVA

Podatki za Slovenijo kažejo, da je revščina v starosti v večji meri problem žensk. S starostjo se povečuje in je najvišja pri starejših od 75 let. Revščina je manjša med upokojenkami v primerjavi z vsemi ženskami, kar pokaže na to, da stalni dohodki učinkoviteje

zmanjšujejo revščino, vendar je povprečna starostna pokojnina žensk nekoliko nižja od pokojnine moških. Čeprav je opaziti nihanja med posameznimi leti in se odstotki tveganja revščine v zadnjih letih nekoliko zmanjšujejo, je dolgoročno pričakovati povečevanje revščine. Rahlo zmanjševanje je pripisati tudi temu, da so sedanje mlajše upokojenke imele daljše delovne zgodovine in bolj ali manj stabilne zaposlitve, kar vpliva na višino pokojnin. Pri starejših kohortah v Sloveniji je pokojninski razkorak višji; vsaka četrta ženska, rojena pred letom 1945, je bila zaposlena manj kot 14 let. V večini vzhodnoevropskih držav ženske sicer niso imele tako velikih prekinitev v karierni poti (18). Ti podatki so zanimivi, saj predstavljajo izziv prevladujočemu razumevanju vključevanja žensk na trg plačanega dela v Sloveniji v obdobju po drugi svetovni vojni. Na revščino v starosti vplivajo življenjski poteki žensk in omenili smo že, da so ti spolno specifični, saj so ženske, ki se sedaj upokojujejo, delovno življenje morale v znatni meri usklajevati s skrbstvenimi dolžnostmi v družini. Podatki kažejo, da se neenakosti kopičijo v visoki starosti, kar pritrjuje tudi raziskava o interakcijah socialnih politik in življenjskih potekov, ki so jo izvedli Börcsh-Supan in drugi (19). Avtorji pravijo, da imajo nekateri ukrepi socialnih politik neposredne učinke na zgodnjo upokojitve, denimo pogoji za upokojevanje, invalidnost in trg dela. Ti ukrepi vplivajo na višino dohodkov v starosti. Obenem imajo tudi dolgoročni ukrepi, kot so izobraževanje, zdravstvena in stanovanjska oskrba, posreden in vzajemno povezan učinek. Dostopnost izobrazbe in zaposlitve sta ključni dimenziji življenjskega poteka žensk, ki omogočata finančno neodvisnost v delovni dobi in kasneje po upokojitvi. Vendar je pomembno tudi, kako ženske lahko usklajujejo plačano delo (zaposlitev) in neplačano skrbstveno delo, ker so od tega odvisne odsotnosti z dela ali celo prekinitve delovne dobe, kar prav tako vpliva na dohodke v starosti. Zato pravimo, da je revščina odvisna predvsem od sistemskih in strukturnih ukrepov države, ki s politikami vpliva na vsa ta področja. Za preprečevanje revščine v starosti je zato potrebno oblikovati socialne politike, ki spodbujajo ženske k izobraževanju in zaposlovanju, ki omogočajo varne in kakovostne storitve na področju skrbi za otroke in stare ljudi ter tako ženske razbremenijo neplačanega skrbstvenega dela. Potrebno pa je tudi zagotavljati oblike dohodka v starosti tistim ženskam, ki zaradi skrbstvenega dela in spolno specifičnih družbenih pričakovanj niso vstopale v plačano delo in nimajo pravic iz dela v starosti, kot je npr. pokojnina. Gre za eno najranljivejših skupin, ki potrebuje posebno družbeno pozornost, vendar v sedanjem času ni deležna te skrbi. Že vrnitev

brezpogojnega varstvenega dodatka k pokojnini ali državne pokojnine bi omogočala zmanjševanje finančnih tveganj v starosti. Ukrepi držav lahko torej bistveno pripomorejo k zmanjševanju problema, vendar ga lahko v isti meri tudi povzročajo.

8 ZAKLJUČEK

Sanacija revščine je najbolj odvisna od politik in strukture državnega aparata. Tako v revnih kot v bogatih državah lahko revščino zmanjšujemo ali pa

povečujemo. Ko se odločimo, kaj bomo naredili, seveda ni povsem vseeno ali to počnemo v revnih ali bogatih okoljih, a ta razlika ni odločilna. Revščina je eden od najpomembnejših indikatorjev kakovosti življenja prebivalcev, kakovost pa je v razvitih družbah vse manj odvisna od količine bogastva, s katerim država razpolaga, pač pa bolj od njegove razporeditve (20). V tem smislu je revščina politični in ne ekonomski pojav in isto velja tudi za absolutno revščino v razvitih družbah (2).

Nasprotje interesov: Izjavljam, da v zvezi s tem prispevkom nisem bila v položaju nasprotja interesov.

Financiranje: Raziskava ni bila financirana.

Izjava o etiki: Raziskava je izvedena izključno na sekundarnih podatkih in ni vključevala primarnega zbiranja podatkov, zato izjave o sodelovanju v raziskavi niso potrebne.

LITERATURA

1. Statistični urad Republike Slovenije. Mednarodni dan žensk 2016 [spletna stran na internetu]. Pridobljeno 30. 5. 2017 s spletne strani: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5798>.
2. Hrženjak M. Primerjava sistemov skrbi za otroke in starejše v Sloveniji v kontekstu politik defamilializacije in refamilializacije. *Teorija in praksa* 2016; 53, 6: 1484–501.
3. Černigoj Sadar N, Kanjuo Mrčela A. V iskanju ravnotežja med plačanim delom in skrbstvenim delom v družini. *Teorija in praksa* 2010; 47, 1: 123–38.
4. Vosko FL, Macdonald M, Campbell I, uredniki. *Gender and the Contours of Precarious Employment*. London: Routledge, 2009.
5. Statistični urad Republike Slovenije. Kazalniki dohodka in revščine: Metodološka pojasnila, 2016 [spletna stran na internetu]. Pridobljeno 10. 5. 2017 s spletne strani: <http://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8141>.
6. United Nations. Statement of commitment for action to eradicate poverty adopted by administrative committee on coordination. PressRelease ECOSOC/5759, 1998. [spletni dokument na internetu]. Pridobljeno 28. 5. 2017 s spletne strani: <http://www.un.org/press/en/1998/19980520.eco5759.html>.
7. Bradshaw J. Poverty. V: Walker A, Sinfield A, Walker C, uredniki. *Fightin Poverty, Inequality and Injustice*. Bristol: PolicyPress, 2011: 91-110.
8. Lister R. *Poverty*. Cambridge: PolityPress, 2004.
9. Zakon o socialnovarstvenih prejemkih, Uradni list RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13 in 90/15.
10. Rus V. *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus, 1990.
11. Hanžek M, urednik. Poročilo o človekovem razvoju: Slovenija 1998. Ljubljana: Urad RS za makroanalize in razvoj, 1998.
12. Gornick CJ, Sierminska E, Smeeding MT. The income and wealth packages of older women in cross-national perspective. *J Gerontol Soc Sci* 2009; 64, 3: 402–14.
13. Gornick, CJ, Sierminska E, Munzi T, Smeeding MT. Income, assets and poverty: Older women in comparative perspective. *Journal of Women, Politics & Policy* 2009; 30: 272–300.
14. Barrientos A, Gorman M, Heslop A. Old Age Poverty in Developing Countries: Contributions and Dependence in Later Life. *World Development* 2003; 31, 3: 555–70.
15. Goedemé T. Recent trend in minimum income schemes for Europe's elderly. Gini discussion paper 27. Amsterdam: AIAS, 2012 [spletni dokument na internetu]. Pridobljeno 15. 5. 2017 s spletne strani: http://www.gini-research.org/system/uploads/370/original/DP_27_-_Goedem_.pdf?1342003880.
16. Leskošek V, Smolej Jež S, Rihter L, Boškić R, Kresal B, Breznik M. *Revščina zaposlenih*. Ljubljana: Sophia, 2013.
17. Statistični urad Republike Slovenije. Gospodinjstva in družine, 2015 [spletna stran na internetu]. Pridobljeno 15. 5. 2017 s spletne strani: <http://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5465>.
18. Tinios P, Bettio F, Betti G, Georgiadis T. *Men, Women and Pensions*. Brussels: European Commission, Directorate-General for Justice, 2015.
19. Börcsh Supan A, Brandt M, Hank K, Schroeder M, uredniki. *The individual and the welfare state. Lifehistories in Europe*. Berlin, Heidelberg: Springer, 2011.
20. Wilkinson R, Pickett K. *Velika ideja. Novo mesto: Penca in drugi*, 2012.
21. Dragoš S, Leskošek V. *Gospodarstvo za 1 %*. Oxfamovo poročilo št. 210. Spremna študija. Ljubljana: Založba cf*, 2016.
22. Stanovnik T. Perception of poverty and income satisfaction. *Journal of economic psychology* 1992; 13: 57–69.
23. Novak, M. Revščina v 80. letih v Sloveniji. *Teorija in praksa: revija za družbena vprašanja* 1992; 29, 7/8: 651–61.
24. OECD Data. Social spending. Pridobljeno 25. 8. 2017 s spletne strani: <https://data.oecd.org/socialexp/social-spending.htm#indicator-chart>